

Expunere de motive

Alineatul (1) al articolului 1.391 din Codul civil stabilește că, în cazul răspunderii pentru vătămarea integrității corporale ori sănătății unei victime, pot fi acordate și daune morale, mai precis despăgubiri pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială, în timp ce dispozițiile alineatului (2) al articolului 1.391 din Codul civil prevăd că, pentru durerea încercată ca urmare a morții victimei directe a unei fapte ilicite, instanțele pot acorda despăgubiri și ascendenților, descendenților, fraților, surorilor, soțului sau oricăror alte persoane care pot dovedi existența unui prejudiciu moral prin ricoșeu. Alin. (1) al art. 1.391 din Codul civil nu prevede persoanele îndreptățite să obțină aceste daune morale, face vorbire de repararea patrimonială a prejudiciilor rezultate din restrângerea posibilităților de viață familială și socială **fără a preciza expressis verbis**, în vreme ce alin. (2) al art. 1.391 din Codul civil enumeră expressis verbis persoanele care pot beneficia de daune morale pentru durerea prilejuită lor de moartea victimei directe a unui fapt ilicit care stă la baza răspunderii delictuale.

Prin Decizia nr. 12 din 16 mai 2016, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 498 din 4 iulie 2016, s-a stabilit că dispozițiile art. 1.391 alin. (1) din Codul civil se interpretează în sensul că, într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, doar victima infracțiunii, care a suferit un prejudiciu, este îndreptățită să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială.

Alineatul (1) al articolului 1.391 a fost supus, în cadrul unei excepții de neconstituționalitate, analizei Curții Constituționale care, prin Decizia nr. 342/2024 publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1000 din 07 octombrie 2024, a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că: *"dispozițiile art. 1.391 alin. (1) din Codul civil sunt neconstituționale, în măsura în care limitează posibilitatea victimelor indirecte de a fi despăgubite pentru restrângerea posibilităților lor de viață familială și socială ca urmare a vătămării integrității corporale ori a sănătății victimei directe"*.

Având în vedere natura deciziei Curții Constituționale, anume interpretativă, și în considerarea faptului că un text trebuie să fie suficient de clar și predictibil pentru cetățean, am inițiat prezentul demers pentru a aduce un plus de claritate alineatului 1 al articolului 1.391 din Codul Civil și a pune în acord legea cu Decizia nr. 342/2024.

Conform considerentelor deciziei Curții Constituționale, jurisprudenta era neunitară:

"22. De altfel, în practica instanțelor judecătorești din România, art. 1.391 alin. (1) din Codul civil a fost aplicat diferit înainte și după Decizia nr. 12 din 16 mai 2016, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală. Anterior pronunțării acestei decizii, instanțele penale din România aveau o jurisprudență variabilă, în care majoritară era opinia conform căreia victimele indirecte nu erau îndreptățite la daune morale (solatium doloris) decât în cazul decesului victimei

directe, în vreme ce instanțele civile acordau daune morale (solatium doloris) victimelor indirecte foarte rar și doar în cazuri bine justificate, adică pentru suferințe proprii semnificative, în situația în care victima directă supraviețuia faptului ilicit cauzator de prejudicii.

23. Ulterior pronunțării Deciziei nr. 12 din 16 mai 2016, de regulă, în cauzele penale nu au mai fost acordate daune morale victimelor indirecte pentru restrângerea posibilităților lor de viață familială și socială, deși de la această regulă există și excepții (se vedea Decizia penală nr. 244/A/5 martie 2018, pronunțată de Curtea de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, prin care aceasta nu s-a pronunțat asupra aplicabilității Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 12 din 16 mai 2016, deși fusese invocată de societatea de asigurare, și în care au fost menținute daunele morale acordate de prima instanță părinților unui tânăr, victimă a unui accident grav în urma căruia a rămas înfirm, și Sentința penală nr. 730 din 8 septembrie 2021 în care Judecătoria Buzău - Secția penală a acordat daune morale și soției, fiicelor minore și părinților persoanei vătămate).

Curtea constată că, în România, acordarea de despăgubiri pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială constituie obiectul de reglementare al alin. (1) al art. 1.391 din Codul civil, care nu distinge între victimele directe și victimele indirecte, și numai interpretarea dată acestor prevederi de către unele instanțe judecătorești a condus în practică la o restrângere a sferei sale de aplicare exclusiv la victimele directe.

Legislația relevantă, anume Codul Civil, prevede, la art. 1.349, că "toate prejudiciile cauzate [...] să le repare integral"și, la art. 1.357, "cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare", nefăcându-se distincție după cum victimele au suferit în mod direct sau indirect respectivele prejudicii.

Dacă în cazul victimei directe a unui accident de circulație ce a suferit o afectare gravă, iremediabilă și permanentă a sănătății sale, viața sa privată socială este definitiv afectată, iar repararea prejudiciului suferit trebuie să fie integrală și să includă și daunele morale (pretium doloris), în cazul victimelor indirecte viața lor privată este parțial afectată, dar numai în ceea ce privește interacțiunile sociale cu victima directă.

Art. 22 din Constituție protejează, între altele, dreptul la integritate psihică, iar art. 26 ocrotește viața intimă, familială și privată și impune autorităților publice atât obligații negative, de abținere de la orice ingerință în sfera vieții de familie a persoanei, cât și obligații pozitive, și anume aceea de a asigura cadrul normativ necesar protejării acestui drept fundamental. Componenta psihică a existenței umane este un element esențial al identității fiecărei persoane. Prin urmare, protejarea acestui aspect, inclusiv prin reglementări legale clare, este esențială pentru respectarea drepturilor omului. Chiar dacă nu sunt mereu vizibile sau ușor de cuantificat, suferințele psihice pot exista și pot afecta profund persoana. Interacțiunea zilnică cu un membru aflat în „stare vegetativă” sau cu dizabilități fizice severe poate crea condiții de viață dificile pentru ceilalți membri ai familiei, generând la rândul lor suferințe psihice.

Din perspectivă juridică, familia este privită din două unghiuri principale: protejarea ei ca entitate socială, inclusiv stabilirea condițiilor pentru dobândirea statutului de membru

al familiei, și reglementarea raporturilor de drept între membrii familiei. Codul civil detaliază aceste relații, incluzând atât aspecte patrimoniale, cât și nepatrimoniale.

În ceea ce privește daunele materiale rezultate din vătămări corporale, inclusiv cele suferite de persoanele aflate în întreținerea victimei, articolul 1.387 din Codul civil consacră principiul reparării integrale. În mod similar, articolul 1.391 ar trebui să ofere o soluție adecvată și în cazul daunelor morale derivând din obligația de sprijin moral reciproc. Articolul 26 din Constituție recunoaște existența legăturilor de familie pentru toți membrii acesteia, fie că sunt victime directe, fie indirecte ale unor fapte cauzatoare de prejudicii corporale.

Curtea a statuat că legiuitorului îi revine obligația reglementării unor criterii în funcție de care să poată aprecia acordarea sau nu a daunelor morale și victimelor indirecte, respectiv a unor criterii care să sprijine instanțele judecătorești în determinarea sferei persoanelor care pot beneficia de astfel de reparații morale.

În majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene, victimele indirecte ale infracțiunilor, care vatămă integritatea corporală sau sănătatea, au dreptul la despăgubiri pentru daunele nepatrimoniale suferite, inclusiv pentru suferințele psihice cauzate de pierderea unui membru al familiei. Aceste drepturi sunt garantate prin legislația europeană și națională, care trebuie să asigure o despăgubire „corectă și adecvată” în fiecare caz în parte.

Inițiatori:

senator PSD Robert-Marius Cazanciuc

senator PNL Cătălin-Daniel Fenechiu

